

РЕЦЕНЗИЯ

от проф.дфн Дина Манчева

на докторската дисертация

Репрезентация на историческите персонажи в романите на Фернандо Кампош

**за присъждане на
образователната и научна степен „Доктор“,
на Яна Димова, докторант
към катедра Португалистика и лузофонски изследвания**

**Научен ръководител проф. д-р Яна Андреева,
Софийски университет Св. Климент Охридски**

Област на висше образование 2. Хуманитарни науки

Професионално направление 2.1. Филология

Научна специалност: Литература на народите на Европа, Америка,
Африка, Азия и Австралия (Португалска литература, XX – XXI в.)

Данни за докторантката

Яна Иванова Димова е завършила бакалавърска степен по португалска филология с отличен успех през 2017 г. и магистърска степен към българска филология през 2019 г. също с отличен успех, с квалификация преводач редактор с португалски език. По време на следването си през 2016 г., тя е осъществила 5 месечна мобилност по програма Еразъм + в Университета в Алгарве, Фаро, Португалия.

От 2019 г. до 2023 г. Яна Димова е редовен докторант в катедра „Португалистика и лузофонски изследвания“, с научен ръководител проф. д-р Яна Андреева.

Докторантката владее два чужди езика : португалски език на ниво C2 (четене) - C1 (писане, разговор) и английски език на ниво C2 (четене) – B2 (писане, разговор).

Данни за докторантурата

Докторантурата е обявена през 2019 г. по професионално направление Филология, програма Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия – Съвременна португалска литература XX-XXI в. и научен ръководител проф.д-р Яна Андреева. По предложение на катедрата и решение на ФС, докторантурата е била удължена с една година.

Спазени са всички законови процедури, свързани с обучението в докторската програма.

Яна Димова е получила необходимия брой кредити в Докторантското училище към ФКНФ.

Дисертационният ѝ труд е обсъден и насрочен към публична защита на заседание на Катедрата по португалистика и лузофонски изследвания във Факултета по класически и нови филологии към СУ „Св. Климент Охридски“, проведено на 20.03.2024 г.

Със заповед на ректора № 124.124-1 / 10.04.2024 г. и на основание чл. 4 от Закона за развитието на академичния състав в Република България е утвърдено научно жури, във връзка с публичната защита на докторант Яна Иванова Димова.

Материалите по защитата са качени на сайта на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, като са спазени предвидените законови срокове.

Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Докторската теза на Яна Димова, озаглавена *Репрезентация на историческите персонажи в романите на Фернандо Кампош*, има напълно дисертабилен характер. Тя разглежда от неизследвана досега, но много съществена гледна точка, творчеството на един от най-видните съвременни португалски творци, създател на национална литературна традиция. Темата включва анализ на цялостната текстуална тъкан на историческите произведения на португалския писател в структурно и идейно отношение. Целта на изследването е да открие виждането на Фернандо Кампош за португалската история и връзката ѝ със съвременното развитие на страната му.

От една страна, обект на изследване са проблемите на повествованието и свързаните с него способности и стратегии, използвани от разказвачите при изграждане на историческите

персонажи. От друга страна, се анализира и самата диалогична реч на отделните исторически личности, която допълва изградената за тях представа от повествователите. И накрая, понятието „репрезентация“ насочва и към въпроса за рецепцията на историческите протагонисти от читателя. А фикционалната трактовка на отделните исторически образи насочва и към авторовата версия за историята, която свързва минало и настояще.

Така, дисертацията представлява първо цялостно изследване за повествователното и сюжетно изграждане на историческите персонажи в творчеството на Кампош, което изяснява и важни аспекти от цялостната му поетика и философска мисъл.

Нов е и избраният корпус на анализ. Той включва 5 романа от Фернандо Кампош – *Къщата на праха*, *Залата на разпитите*, *Счупеният смарагд*, *Мостът на въздишките*, *Синьото езеро*. Във всяка една от тези творби са изградени значими за националната история персонажи, обединени около мотива за възхода и упадък на Португалската империя.

Приложената към изследването библиография е изчерпателна, а цитирането е точно и коректно. Тя включва 215 заглавия на португалски, английски, български и френски езици, от които 103 теоретични и 114 онлайн източници. Докторантката се е запознала с основни методологични източници върху анализа на наративните творби, проучила е критическите изследвания върху произведенията на Кампош, както и някои свързани с тях тенденции в развитието на португалската литература, изяви в португалския исторически роман от романтизма до днес, в поетиката на модернизма и постмодернизма и др.

Яна Димова показва много добро владение на теоретичните постановки и умение да ги прилага при конкретния анализ. Тя използва интердисциплинарна методология в изследването си. В нея своеобразно се преплитат аспекти от социо-историческата критика, структурализма и семантиката, когнитивният подход и наратологията. Избраният подход е напълно адекватен за темата на проучването и свързаните с нея задачи. Той позволява отделните персонажи да се разгледат както по отношение на извън литературния свят в контекста на историята, така и с оглед на присъствието им в съответните романи, а също и с оглед на конкретната читателска рецепция.

В дисертационния труд няма никакви данни за плагиатство.

Характеристика и оценка на дисертационния труд

Написаната на български език докторска дисертация, в обем от 222 стандартни страници, от които 192 страници основен текст и 30 страници цитирана литература и приложения, има ясна и стройна структура. Изградена е от увод, 4 глави, заключение, библиография и приложения.

В увода ясно са мотивирани: темата и задачата на изследването, корпусът на анализ и методологичните подходи, планът на изследване, както и цялостната структура на работата.

Първата глава има теоретичен характер. Обект на внимание са различните възгледи и значения на използваните в дисертацията понятия според отделните методологични школи от Аристотел до днес. Разгледани са редица термини като персонаж и връзката му с разказвача, основни наратологични названия и често използвани повествователни способности, откроява се ролята на пространството и времето в разказа и др.

Втората глава има за цел да очертае литературния контекст, допринесъл за характера на историческите произведения на Кампош. Тя има обзорен характер и проследява развитието на португалския исторически роман от появата му през 19 век до постмодернизма, с оглед на важни компоненти: персонажи, фабула, разказвач, отношение сюжет/настояще и др. Обект на анализ е и концепцията за историята в съответните творби и връзката ѝ с проблемите на настоящето.

Третата и четвъртата част от дисертацията имат аналитичен характер. Разгледани са наративните подходи и средства, възприети от разказвачите за изграждане на историческите образи в романия корпус, както и използваните от самите протагонисти дискурсивни способности, с цел да се открие новата им трактовка. Обект на анализ в последната четвърта глава са водещите мотиви за пътешествието и скитничеството, които определят и тематичната свързаност в петте исторически произведения на Кампош.

Би ми се искало да отбележа и важното значение на посочените в приложението документални данни за малко известни събития и референциални фигури, в основата на повествователните сюжети. Тези автентични факти открояват различната съвременна интерпретация на персонажите и насочват към виждането на автора за историческото развитие на страната му.

Считам, че така изградената структура на дисертацията отговаря напълно на основната ѝ тема – да се открият наративните похвати при изграждането на живи и плътни исторически образи, за които са останали бегли сведения или почти липсват исторически данни. За яснотата на изследването допринася и композицията на всяка отделна глава. Тя завършва с кратка заключителна част, в която се извеждат основните резултати от съответното изложение.

В работата проличава стремежът на докторантката към изчерпателност и задълбоченост на поставените в увода задачи. Тя изследва изграждането на историческите персонажи в творбите от корпуса на широка основа - от авторовите пояснителни бележки до стратегиите на разказвачите в повествованието и речта на самите герои във фабулното действие.

Анализът на паратекстовите елементи на писателя, включва не само коментарите му за поставените цели при изграждане на историческите персонажи, но и тълкуване на заглавията в петте романа. Тези авторови разбирания насочват към важните тематични насоки в произведенията му, помагат на читателя да открие фикционалното значение и изграждане на историческите фигури и да вникне в идеите на твореца за трактовката на историческите събития и връзката им със съвременността. Много интересен е и анализът на отделните заглавия в историческите произведения на Кампош, в който изпъква богатата им символика, свързана с фикционалния път на героя.

Стремежът на докторантката да обхване проблема в широта и от различни ракурси се проявява и по отношение на начина, по който анализира и изграждането на историческите фигури – от една страна, чрез повествованието на разказвачите, а от друга, чрез пряката им поява в самата интрига.

Именно с цел да проучи в дълбочина структурирането на историческите фигури, докторантката се стреми да обхване всички типове разказвачи в романите от корпуса, за да изследва и богатата им типология. Те изпълняват главна или второстепенна роля в интригата, имат различен статут в обществото, проявяват предпочитание към определена дискурсивна форма, водят повествованието от 1во или 3то лице, възприели са и различни темпорални и пространствени стратегии при изграждане на историческите фигури. А всичко това определя и съответната им специфична гледна точка.

Що се отнася до историческите фигури, кандидатката се насочва също и към различни по тип персонажи, с оглед на пола, мястото им в развитието на сюжета, обществения им статут (кrale, скитници), професията (поети, интелектуалци). Всичко това ѝ дава възможност да открие приликите и разликите между героите, като предложи и свои собствени класификации.

Интерес представляват и анализите на Янова, свързани със символиката на пространството, със значението на отделните речеви форми, избрани от разказвачите като: **вътрешен монолог, поток на съзнанието, интроспективен дискурс, полупряка реч, и др.** Убедителни са и изведените тематични сходства между романите, обединени около разнообразните значения на мотива за пътуването – от скиталчеството, самотата и раздялата до възможността да придобиеш нови знания извън пределите на родното място.

В дисертацията се открояват задълбочените теоретични, литературни и аналитични знания на кандидатката. Тя познава в детайли както поетиката на португалския исторически роман, така и на португалската постмодернистична литература.

Присъствах на вътрешната защита на дисертационния труд на Яна Димова, проведена в катедрата. Прави отлично впечатление, че тя се е съобразила с повечето от направените пожелания.

Приноси и значимост на изследването

Заклученията, до които достига Яна Димова са убедителни и съществени за включените в корпуса романи.

1. Настоящият дисертационен труд е първо по рода си цялостно изследване върху изграждането на историческите персонажи в големите исторически романи на Фернандо Кампош. То хвърля нова светлина върху някои основни аспекти на цялото творчество на португалския писател.
2. В докторската дисертация се изяснява сложната жанрова специфика на историческите романи на Кампош, ситуирана между история, биография и творческо въображение и определена като *историографска мета-биофикция*.
3. Открити са редица пост модернистични аспекти в романите от разглеждания корпус (фрагментарна идентичност, демистификация на утвърдени национални

образи, търсене на собствената идентичност и др.), които обуславят принадлежността им към поетиката на пост-модернизма.

4. Убедително и въз основа на обстоен анализ, е доказана тематичната и структурна свързаност на романите от корпуса, обединени от мотива за пътуването.
5. Предложени са някои нови класификации, свързани с формите на дискурс при различни по тип разказвачи и исторически фигури, които насочват, от една страна, към психологичното изграждане на персонажите, а от друга към портретната им характеристика и връзка с миналото.
6. Това е първо по рода си изследване за България върху творчеството на видния съвременен португалски романист Фернандо Кампош, което запознава публиката с малко познатата у нас португалска литература.
7. Дисертацията би била солидна основа при бъдещи изследвания върху историческото творчество на Кампош.

Тези приноси на дисертационния труд обясняват предложението ми за отпечатването му в издателството на Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

Автореферат и публикации

Авторефератът, в обем от 31 стандартни страници, отговаря напълно на дисертационния труд. Според законовите изисквания, той е написан на български и английски език.

Яна Димова е участвала в 6 национални и международни конференции с доклади по темата на дисертацията си. Тя има общо 7 научни публикации, от които 6 са издадени в сборници от конференции и 1 е публикувана в реферирано научно списание. Постоянният интерес към разработваната в дисертацията тема, говори за изследователската задълбоченост на докторантката, както и за сериозното ѝ отношение към научната работа. Според приложената справка за минималните изисквания за придобиване на научната и образователна степен „доктор“, изготвени от Министерството на образованието, тя е изпълнила всички критерии.

Заклучение

В заключение, считам, че трудът на Яна Димова е оригинално литературно изследване върху важна, но неизследвана до сега тема, която хвърля нова светлина върху историческите романи на един от големите съвременни португалски писатели и притежава всички качества на докторска дисертация. С пълна убеденост ще гласувам образователната и научна степен „доктор“ да бъде присъдена на Яна Иванова Димова.

21.05.2024 г.

Проф.дфн Дина Манчева

